

Същност и форми на международните разплащания.

Документарните инкасови операции- рискове, предимства и недостатъци.

хон. ас. Иво Рисимански
Бургаски Свободен Университет

Водеща тенденция в световната икономика през последните десетилетия е интернационализирането на стопанската дейност. На равнище фирма¹ тази тенденция се проявява в активизиране на външнотърговския бизнес. Връзките с международния пазар помагат на фирмите по-бързо да се адаптират към динамичните промени на деловата среда, за да обновяват и разширяват своята дейност.

Активизирането на външнотърговския бизнес се превърна в ключов фактор за оцеляването, стабилизирането и просперитетата на българските фирми в условията на тежка криза на националната икономика.

Фирменият външнотърговски бизнес се осъществява чрез богато многообразие от външноикономически операции и плащания. Съвкупността от външноикономически операции включва класически външнотърговски сделки и сложни и комплексни външнотърговски операции. Външнотърговските сделки уреждат отношения между контрагентите, които възникват и се

развиват само на етапа на реализацията на вече произведената стока. При осъществяване на външноикономическите операции се формира сложна система от икономически връзки между фирми от различни държави за съвместно инвестиране, създаване, производство и реализация на стоки - обект на международен обмен².

Целта на настоящото изследване е да се предоставят системните елементи на Формите и Средствата за плащане във Външнотърговската Дейност, включително и да се разкрият методическите правила и процедурите по подготовката, сключването и изпълнението на външнотърговските сделки чрез използване на документарното инкасо.

Формата на плащане е един от най-важните елементи от външнотърговските договори. Чрез нея купувачът погасява своето задължение към продавача, осигурява продавача от риска да предаде стоката на купувача преди той да я е платил, като в същото време гарантира и купувача от продавача. В международния търговски обмен са се наложили няколко класически форми на плащане като акредитивът, инкасо, откритата сметка, преводът и други.

Банките предлагат голямо многообразие от международни услуги, които по сложност превъзхождат услугите, извършвани вътре в страните. Към тях се отнасят паричният превод, валутното обслужване при обмена на валутите, осъществяването на международни платежни и кредитни операции. Така казано банковата система и клонова мрежа осигурява непрекъснатост на международните платежни отношения, улеснява извършването им и посредством инкасирането на парични средства гарантира съвременният стокооборот.

Особено силно е изразен напоследък и процесът на формиране на международни банкови групи³, което е допълнително улеснение, поради намаляване на банковите такси и комисионни.

¹ Понятието е използвано като събирателно на всички видове ЮЛ познати на Българското Законодателство. Вж. Търговски Закон-дъл. III, гл. X и сл.

² Каракашева, Л. и Маркова, Б. Фирмен Външнотърговски Бизнес, изд. Призма - 1999 г. стр. 9

³ най-значителната банкова групи в света: UBS - създ. през 1998 г., чрез обединение на Union Bank of Switzerland и Swiss Bank Corporation.

Историческа справка и основни форми на международни плащания

В далечното минало в продължение на векове търговията със стоки между различните страни се е осъществявала от търговски монополи. Обикновено стоките се придвижвали с кораби до чуждата страна, в която се продавали, и с придобитите средства са се закупували местни стоки. След завръщането на кораба внесените стоки са се продавали директно на потребителите. При такъв начин на търговия не са се използвали никакви форми на плащане.

От средата на XIX век повечето от търговските монополи изчезват и на световните пазари навлизат множество компании производители, търговци и посредници.

Международната търговия, осъществявана от огромен брой продавачи и купувачи е свързана с различни рискове за тях, които се проявяват от момента на сключване на търговския договор до плащането. Главният проблем е в това, че двете страни по договора - купувачът и продавачът са изложени на противоположни рискове.

Продавачът не винаги е в състояние да извърши оценка на надеждността на купувача в чужбина, икономическата и политическата обстановка в неговата страна. Рискът за него е да не получи сумата за доставените стоки. Купувачът от своя страна се опасява, че стоката няма да му бъде доставена по вид и качество, каквото желае, или може да бъде повредена по време на транспортирането ѝ. По тези причини възникват специални форми на международни разплащания, които в различна степен осигуряват износителите и вносителите срещу подобни рискове⁴.

Най-общо формата на плащане определя реда и условията за протичане на платежната операция. От нея зависи:

- защитата на интересите на продавача и купувача;
- покриването или ограничаването на финансовите рискове, съпътстващи външнотърговската сделка;
- финансирането на сделката от деня на до

- експедицията на стоката до момента на извършване на реалното плащане;
- продължителността на протичане на платежната операция.

В международната търговия се използват следните форми на плащане: документарно/валутно/ инкасо, документарен акредитив, плащане по открита сметка и плащане със свободен превод (авансов или последващ). Те се различават помежду си главно по отговорността на участниците и рисковете, които се поемат от тях⁵.

Съвременните форми на плащане се основават на търговските обичаи, съществували векове наред и на съгласувани условия чрез международни споразумения, сред които най-важно значение имат правилата на МТК в Париж.

Някои от сегашните клаузи са се прилагали в древността. Например договърът чартър-парти е използван в корабоплаването от финикийците.

Застрахователните документи най-напред възникват с цел да се гарантира освобождаването на пленени моряци от пирати.

Формата на плащане е едно от основните условия на външнотърговския договор именно поради което изборът и зависи от следните фактори:

- ♦ *предимства и недостатъци за износителя и вносителя* (износителите предпочитат акредитивната форма на плащане, а вносителите - документарното инкасо);
- ♦ *традиционни връзки и взаимно доверие между продавача и купувача* (при висока степен на доверие е възможно използването на открита сметка или свободен превод за уреждане на плащанията);
- ♦ *международна стопанска конюнктура* (ако на пазара предимства имат купувачите, те налагат инкасо като форма на плащане и обратното при по-силни позиции на продавачите, предпочитат се акредитивът);
- ♦ *международни обичаи* (например плащанията за петролните доставки се

⁴ Стоименов, Милчо и Тодорова, Весела. Финансиране на международната търговия. изд. Тракия М 2009г.

⁵ В международните банкови услуги все по-широко навлизат **кредитните гаранции**, предоставяни от банките на своите клиенти по заемите на облигационния пазар. На клиентите - крупни корпорации и правителствени учреждения, периодично се предоставя правото да емитират ценни книжа със срок от 3 до 6 месеца. Банките се ангажират да изкупят ценните книжа, ако останат непродани, или да предоставят допълнителен заем на емитента.

- ♦ извършват преимуществено чрез акредитив);
- ♦ *сума на сделката* (търговски договор за крупни сделки задължително включва като условие акредитивната форма на плащане).

При определянето на отделните реквизити на избраната форма на плащане изискването е те да бъдат формулирани прецизно и да съответстват на условията, съдържащи се във външнотърговския договор.

Предвид на изключителната важност на формите на плащане в международната търговия МТК⁶ в Париж е разработила специални правила за тяхното приложение. От 3 юли 2007г. на редовно заседание на Световния конгрес на Международната търговска камара, българският национален комитет на Международната търговска камара е приет за пълноправен член на организацията.

Необходимо е да се отбележи, че тези правила не представляват международен правен акт, тъй като не се ратифицират на държавно или правителствено равнище. По своята същност те са договорни правила */sui generis/*, т.е. единствени по рода си.

Независимо от това специалните правила на МТК се ползват с изключителна популярност, с каквато не могат да се похвалят дори много конвенции, съставени под егидата на ООН. Това се обяснява с факта, че с тях се налага трайно унифицирането на международната платежна практика, с което се улесняват както износителите и вносителите, така и банките. В случай обаче на възникване на колизия между участниците в сделката при решаване на споровете приоритет се дава на законодателството в страната, на територията на която възникват.

Както споменахме по назад в изложението, съществено място в международните банкови услуги заема посредничеството на банките при осъществяване на международните плащания по външнотърговските сделки. Основните услуги, които се предлагат, са откриване и обслужване на акредитиви, инкасиране на документи и авансов превод.

Авансов превод

Авансовият превод (*Payment in Advance*) предоставя на *износителя* най-голяма защита

⁶ Международната търговска камара

плащането преди експедицията на стоките или най-късно при тяхното пристигане. При тази форма той не поема и финансирането на доставката. Точно противоположно е положението на Вносителя. За него остава както максимален риск, така и по-голяма част от финансирането на доставката (ако не и цялото финансиране). Участието на банките се свежда до техническото обслужване на плащането по нареждане на клиентите.

Тази форма на плащане се използва и при търговията със сложни за изпълнение продукти, изготвени по поръчка на купувача. Такъв е случаят с много инвестиционни стоки. По правило заплащането на инвестиционни стоки се извършва частично авансово, частично при доставката, а за значителен дял от стойността на стоката се предоставя кредит⁷.

Документарен акредитив

Документарният акредитив е писмен ангажимент на дадена банка от името на купувача да заплати на продавача сумата по акредитива, при условие че продавачът спазва сроковете и условията, посочени в акредитива. Сроковете и условията при този акредитив са свързани с представяне на документи, които доказват собствеността върху стоките, изпратени от продавача, и плащане.

Документарните акредитиви осигуряват висока степен на защита и сигурност както за купувача, така и за продавача при изпълнение на международни търговски сделки. Продавачът е сигурен, че плащането ще бъде извършено от страна, независима от купувача, доколкото условията и сроковете на акредитива са спазени⁸.

Документарните акредитиви се наричат така заради важността на документите при извършваната операция. Акредитив (*L/C-letter of credit*) е историческият и популярен термин, използван за документарен акредитив, защото такива акредитиви са били издавани и препращани под формата на писмо от банката на купувача⁹.

Сравнителна характеристика на формите на плащане в международната търговия, представена таблично би изглеждала по следният начин:

⁷ по дадена сделка може да се договори и комбинация от няколко форми на плащане.

⁸ При получаване от страна на банката определените документи.

⁹ Хинкелман, Е. Речник по международна търговия. Изд.ХЕРМЕС

ФОРМА НА ПЛАЩАНЕ		РИСК ЗА ИЗНОСИТЕЛЯ	РИСК ЗА ВНОСИТЕЛЯ
Авансов превод		няма	максимален
Документарен акредитив		Несъответствие на условията на акредитива с условията на търговския договор	Несъответствие на условията по акредитива с условията на търговския договор
Инкасо на документи	D/P	-отказ от сделката; -забавяне на плащането	както при акредитива
	D/A D/AA	+ преминаване на търговския риск във финансов риск	също

Същност и видове на инкасовата форма на плащане

Най-общо инкасо то може да бъде дефинирано като споразумение, по силата на което едно лице (кредитор) възлага на банка да събере (инкасира) определена сума, дължима от трето лице. Банката действа като доверено лице и посредник между кредитора и длъжника. Правната основа, на която се осъществява инкасовата операция, са ЕПИ¹⁰. По смисъла на ЕПИ инкасо то означава обработване на финансови и търговски документи в съответствие с получени нареждания с цел събиране на дължими суми и/или акцепт или предаване на определени документи срещу плащане и/или акцепт.

В зависимост от вида на обработваните документи инкасо то бива чисто и документарно. Чистото инкасо е инкасо на финансови документи (чек, менителница, запис на заповед). То се използва в нетърговските плащания и съвсем ограничено в плащанията по търговските операции.

Документарно инкасо

Документарното инкасо от своя страна е инкасо на финансови документи, придружени от търговски (фактура, коносамент, застрахователна полица), или само на търговски документи¹¹.

¹⁰ Еднообразни правила за инкасата. Ревизия 1995 г., публикация № 522 на МТК - Париж

¹¹ Стоименов, Милчо и Тодорова, Весела. Финансиране на международната търговия. изд. Тракия М 2009г.

В документарното инкасо участват следните страни:

Наредител на инкасо то - това е износителят, който възлага на банка обработване на инкасовите документи.

Банка изпращач (препращаща банка) - тази, на която износителят предава документите заедно с инкасовото нареждане. На свой ред тя ги изпраща за инкасиране в страната на купувача. Такава роля като правило се изпълнява от банката, която обслужва износителя.

Инкасираща банка - която извършва инкасовата операция в съответствие с нареждането на износителя. Тя с кореспондент или агент на банката на наредителя. Инкасиращата банка може да представи документите директно на платеца, или да използва услугите на друга банка.

Банка предявител - тя представя документите на платеца и също изпълнява функцията на инкасираща. Най-често това е банката, обслужваща вносителя.

Платец - това е вносителят, на който се предават документите по инкасо то¹².

Инициативата за осъществяване на инкасовата операция принадлежи на износителя. Именно той поема финансирането на сделката от момента на изпращането на стоката на вносителя до датата на реалното плащане. Платежната операция се извършва на основата на инкасово нареждане, което се представя от износителя в банката изпращач

¹² Платецът става участник в инкасовата операция, след като поеме задължението за плащане или акцептиране на менителницата, теглена срещу него.

заедно със стоково разпоредителните документи. Последната го изпраща до съответната инкасираща банка. В инкасовото нареждане изрично се посочва, че инкасо е подчинено на ЕПИ. То трябва да съдържа точни и пълни указания относно протичането на инкасовата операция.

Не е прието на инкасиращата банка да се дават допълнителни разяснения или тя самата да тълкува нарежданията. С оглед безпроблемното осъществяване на инкасовата форма на плащане най-важните ѝ условия трябва задължително да се съдържат във външнотърговския договор. Според случая в инкасовото нареждане се включват следните реквизити:

- данни за банката, от която е получено инкасо;
- данни за наредителя;
- данни за платеца;
- данни за инкасиращата банка;
- данни за банката предявител, ако има такава;
- сума за инкасиране в съответната валута;
- опис на приложените документи с посочване на броя на всеки един;
- условия за предаване на документите на платеца;
- точен срок в който платецът, след получаване на документите трябва да предприеме някакви действия;
- лихви за събиране, ако има такива (с посочване на лихвен процент, лихвен период, респ. приложима база за изчисляване);
- начин на плащане и форма на уведомяване за извършената операция;
- ако има приложена менителница в нареждането, да се посочи дали инкасиращата банка следва да я задържи след акцентирането ѝ при себе си в залог или да я върне на разположение на износителя чрез банката изпращач;
- указания за действие на инкасиращата банка в случай на неплащане, неакцептиране на менителницата или неприемане на стоката;
- условия, при които да бъде протестирана менителницата, ако такова изискване се поставя;
- данни за търговския представител на наредителя, ако има такъв в страната на платеца, и информация за неговите пълномощия;
- указания до инкасиращата банка как да

действа, в случай че стоката пристигне по-рано от документите или обратно;

- указания до инкасиращата банка за опазване на стоката за времето, през което документите са нейно притежание¹³.

Характерно за документарното инкасо е това, че задължението на банките, участващи в операцията се свежда главно до препращане и предаване на документите на вносителя срещу плащане или акцепт. Те не поемат никаква отговорност за извършване на плащането по инкасо. В качеството им на неутрални посредници действат добросъвестно и упражняват разумни грижи за техническото обработване на документите, като проверяват само дали видимо по вид и брой съответстват на условията на инкасовото нареждане. Банките обаче не отговарят за достоверността на документите, за тяхната пълнота и точност, дори не се интересуват от това каква дата носят. Друга проверка те не биха могли да направят, защото при инкасо липсват условия, с които тези документи да се съпоставят, за да се прецени тяхната редовност.

Съгласно общоприетата практика банките не отговарят за прекъсване на тяхната дейност по причини извън техния контрол - природни бедствия, бунтове, граждански вълнения и други подобни, известни най-общо като форсмажорни обстоятелства.

Технология на инкасовата операция

Една инкасова операция преминава през четири фази:

Първа фаза - подготовка на стоково разпоредителните документи и на инкасовото нареждане от износителя и представянето им в банката изпращач;

Втора фаза - изпращане на документите и инкасовото нареждане от банката изпращач на инкасиращата банка;

Трета фаза - извършване на инкасови действия от инкасиращата банка или от банката предявител (ако се използват услугите на такава);

Четвърта фаза - превеждане на инкасираната сума на банката изпращач.

¹³ Ако стоката е изпратена директно на банката с нейно съгласие.

Форми на документарното инкасо

Формите на документарното инкасо определят начина на предаване на документите на купувача, даващи му право на собственост върху стоката, която е обект на външнотърговската сделка¹⁴.

При документарно инкасо с незабавно плащане, инкасиращата банка предава документите на платеца само срещу незабавно плащане. В съответствие с международната терминология на МТК - Париж, тази форма на инкасо се обозначава с инициалите Д/П (DIP documents against payment). При нея, когато вносителят плати съответната сума в брой, става собственик на документите, а с този акт и на стоката. В някои случаи е възможно документите да пристигнат по-рано от стоката. Купувачите тогава предпочитат да забавят приемането на документите и плащането до получаването на стоката. За да се избегне такова забавяне, често в инкасовото нареждане се включва клауза "плащане на документите при първо представяне".

При документарно инкасо с предварителен акцепт, инкасо документите се предават на купувача срещу акцепт на менителница, платима в определен срок след датата на издаването ѝ (after sight draft) или на установена дата (time draft). С акцептирането той се задължава пред износителя да му изплати дължимата сума в посочения в менителницата срок. По терминологията на МТК - Париж, тази инкасова форма се отбелязва с Д/А (D/A documents against acceptance). По такъв начин вносителят придобива правото на собственост върху стоката, преди да е извършил плащането. На практика той получава кредит от износителя, оформен чрез менителница.

При документарно инкасо с предварителен акцепт без предаване на документите, същите се предават на платеца не срещу акцептирането на менителницата, а само след нейното изплащане¹⁵. По правилата на ЕПИ¹⁶, инкасата не следва да съдържа менителници, платими на бъдеща дата, с нареждане търговските та на

документи да бъдат предадени срещу плащане. Въпреки това обаче банките получават инкаса, съдържащи такова условие. Подобни случаи обикновено възникват, когато е необходимо да се спазят изискванията на валутния контрол в страната на вносителя. Проблемът, който възниква е, че стоката може да пристигне в страната на купувача до падежа на менителницата и той няма да бъде в състояние да я освободи, тъй като документите са все още притежание на инкасиращата банка, очакваща плащане.

При спедиторско инкасо, стоката се изпраща директно на адреса на банка или на нейна специализирана транспортна къща за предаване на купувача срещу плащане или акцепт, или други условия. Известно е, че банките работят с документи и не се занимават със стоки. Директното им ангажиране със стоки (да отговарят за съхраняването им, да се разпореждат с тях и др.) не е свойствена за тях функция. Затова те избягват да участват в инкасова операция при такива условия. Дадена банка предприема подобни действия, единствено ако е приела да ги извърши. Ако това правило не е спазено, банката не носи никаква отговорност за възможните последици и претенции от страна на трети лица.

Предимства и недостатъци на документарното инкасо

Документарното инкасо предлага различни условия за участващите страни. Износителят трябва предварително да изпълни доставката на договорената стока, преди да е обезпечено плащането. При това платецът няма никакви формализирани отговорности по ЕПИ на МТК. Неговите задължения произтичат единствено от външнотърговския договор. Инкасирането на сумата зависи от добрата му воля за извършване на плащането.

Следователно документарното инкасо може да бъде препоръчано само ако между износителя и вносителя съществува взаимно доверие и няма съмнения в желанието и възможностите на купувача да плати. Тогава двете страни биха се възползвали в еднаква степен от предимството на тази форма на плащане, заключаващо се в сравнително по-простата и евтина обработка на документите. Ако вносителят обаче е непознат

¹⁴ Стоименов, Милчо и Тодорова, Весела. Финансиране на международната търговия. изд. Тракия М 2009г.

¹⁵ В практиката много рядко се използва особената форма на инкасо с предварителен акцепт

¹⁶ Публикация № 522 на МТК-Париж

за доставчика на стоката, последният е изложен на сериозни рискове.

Рискове на документарното инкасо за вносителя

На първо място е неплащането след получаване на стоката. Предвид на това, че стоката се изпраща често директно на вносителя, не съществува сигурност, че той ще извърши плащането или ще акцептира менителницата. Вносителят може да откаже плащането или акцепта в три случая.

Съществува и риск от неплатежоспособност, т.е. не му липсва желание да изплати своето задължение, но финансовите му затруднения правят това невъзможно.

Ако лицето е недобросъвестно и не държи на репутацията си на лоялен партньор, излиза на пазара епизодично, или още повече, ако е фирма фантом, няма да изпълни задължението си по сделката.

Последен е рискът при уреждане на рекламации по стари сделки. Ако са останали неуредени плащания по рекламации от предишни доставки, вносителят може да се възползва от текущата сделка и да откаже плащането до решаване на висящите въпроси¹⁷.

Действия на вносителя за ограничаване на рисковете

Поради рисковия характер на документарното инкасо вносителят търси начини за ограничаване на потенциалните неблагоприятни последици. Използват се два начина за решаване на този проблем. На първо място предприемане на превантивни действия и на следващо, използване на специфични средства за ограничаване на рисковете.

Превантивните действия на вносителя за обезпечаване на необходимата сигурност по плащането се предприемат още преди оферирането на стоката на предполагаемия чуждестранен купувач. Те целят набиране на пълна и обективна информация за страната на вносителя и за самия него, на базата на която се оценява степента на потенциалните рискове от

¹⁷ Може да се наблюдава: забавяне на стоката, неприемане на стоката и обременяване с магазинажни, транспортни и други разноски.

използването на документарното инкасо като форма на плащане. Особено внимание се отделя на въпросите свързани с политическо и икономическо положение в страната на вносителя. Също така е важен и валутният и митнически режим в страната на вносителя. Ако се прилагат валутен контрол и външнотърговски ограничения, следва да се прецени с оглед конкретната сделка дали съответната стока подлежи на такъв контрол и доколко купувачът е в състояние да получи разрешение за внос и в какъв срок. Дали трансферът на валута е свободен, или трябва да се спазват определени правила.

Важен е и правният режим в страната на вносителя. От правните разпоредби зависи доколко е събираемо вземането по съдебен ред. Особено е важно да се познава менителничното право, ако документите се освобождават срещу акцептиране на менителница.

Опит от предишни продажби в страната на купувача също се оказва положителен. Същото важи и за платежоспособността и реномето на потенциалния купувач - прави се оценка на неговото икономическо и финансово състояние, на търговските му взаимоотношения с партньори от чужбина.

Избор на инкасираща банка с висок рейтинг - с възможности да въздейства върху купувача за извършване на плащането.

Правилно попълване на търговските документи след избора на документарното инкасо като форма на плащане. Вносителят носи отговорност за съобразяването на документите с условията на договора и с разпоредбите, действащи в страната на купувача. Те трябва да бъдат съставени пълно и цялостно, с оглед това вносителят да няма формален повод за отказ от плащане.

Средства за ограничаване на рисковете след избора на документарно инкасо

След приемането на документарното инкасо пред вносителя възниква проблемът за осигуряване на плащането. За целта той разполага с няколко възможности.

На първо място да поиска от инкасиращата банка да предаде документите на купувача срещу гаранционно писмо.

Съдържанието на писмото се формулира от

износителя или от банката изпращач. С него вносителят поема задължението да плати сумата, дължима на определена дата.

Обикновено такова гаранционно писмо се изисква при документарното инкасо с предварителен акцепт на менителница.

Също така може да договори с вносителя учредяването на гаранция от инкасиращата банка или от друга търговска банка. С банковата гаранция се обезпечава плащането на менителницата, акцептирана от купувача.

Възможно е да осъществява доставката на части при съгласие на вносителя, ако стоката позволява това, като поиска авансово плащане на част от нея.

Друго средство е да изпрати стоката директно на инкасиращата банка или на транспортен агент (къща) в страната на купувача с инструкция тя да бъде освободена само ако вносителят приеме да плати или да акцентира менителницата. Както вече беше посочено, съгласно ЕПИ на МТК, банките не са длъжни да приемат такъв ангажимент, освен ако не са дали предварително съгласието си за това.

При документарното инкасо износителят получава вземанията си след предоставяне на търговските документи на вносителя. Географската отдалеченост между двете страни в сделката забавя плащането. Този проблем може да се реши, ако те се договорят сумата да се събере от инкасиращата банка, след като тя получи известие от банката изпращач, че е приела документите и инкасовото нареждане от износителя¹⁸.

Предимства на документарното инкасо за вносителя

При инкасовата форма на плащане вносителят е в значително по-изгодна позиция от износителя. Предимствата за него са няколко. Разходите по финансиране на сделката за времето от деня на експедирането ѝ до датата на реалното плащане се поемат от износителя. Вносителят заплаща стоката, след като тя пристигне при него, т.е. не заделя предварително средства за плащане, което облекчава неговия финансов баланс.

Когато търговските документи се предават срещу акцепт, вносителят става собственик на стоката преди падежа на менителницата. Чрез незабавната продажба на стоката той е в състояние да осигури средства за изплащане на сумата по менителницата на определения падеж.

Вносителят има възможност и преди извършване на плащането да провери търговските документи. Това той може да направи в самата инкасираща банка. Ако вносителят е известен клиент на банката, тя му предава документите за проверка на доверие. При такива случаи банката трябва да бъде абсолютно сигурна, че той няма да злоупотреби с документите, преди да изпълни инкасовите условия. При неправомерно използване на документите или при тяхното загубване тя носи целия риск пред износителя и банката изпращач.

Вносителят има и възможността да провери стоката, ако тя е изпратена директно на него, преди да извърши плащането. При експедиция на стоката на името или на разположение на банката, предварителен преглед или проверка на стоката не е възможна без специално разрешение на износителя. Тогава вносителят се свързва с доставчика и го помолва да нареди на инкасиращата банка чрез банката изпращач да разреши такава проверка.

Правни уредба на документарното инкасо

Въпросът за приложимото право към търговските договори с международен елемент е от изключителна важност. Необходимо е страните да са наясно кое е приложимото право както във фазата на изпълнението на договора, така и при евентуално възникване и разрешаване на спорове. Класифицирането на един търговски договор като такъв с международен елемент означава, че това е договор сключен между търговци, чиито седалища се намират в различни държави.

При сключването на договора е необходимо да се посочи приложимото право. Така страните предварително и ясно определят правилата, които ще регламентират тяхното правоотношение¹⁹. Изборът на страните може да

¹⁸ Стоименов, Милчо и Тодорова, Весела. Финансиране на международната търговия. изд. Тракия М 2009г.

¹⁹ Масларов, С. и Тошева, Д. Финансиране на Външнотърговски Сделки. изд. НБУ - 2007, стр 21

сочи както конкретно национално право /например правото на Англосаксонската или Романогерманската правна система/, така и норми от международен порядък, каквито са принципите на принципите на UNIDROIT²⁰ - правила за международна продажба на стоки, разработени от международна експертна организация.

При липса на валидно направен от страните подобен избор следва да се прилагат унифицираните международноправни норми в областта на международната търговия.

Основният източник на подобни норми е Виенската конвенция на ООН за международна продажба на стоки. Понастоящем страни по тази конвенция са 62 държави, в това число и България.

Конвенцията регламентира подробно правата и задълженията на страните по договори за международна продажба на стоки и се прилага в случаите, когато страните по договора са със седалища в различни държави и тези държави са страни по Конвенцията. В този случай тя е пряко приложима и изключва прилагането на други норми от национален или наднационален порядък /с изключение на императивните/.

Страните по договора могат да изключат приложението на Конвенцията само изрично или посочвайки недвусмислено, че ще бъде приложимо правото на трета държава, която не е страна по Конвенцията. Важно е да се отбележи, че Конвенцията сама установява своя примат над приложимото право. Например, договор между българска и белгийска компания, България и Белгия са страни по Конвенцията и правилата и са приложими без оглед на това кое е правото, сочено от съгласованите норми на компетентния съд.

Конвенцията може да се прилага и в случай, когато някоя от страните по договора за международна продажба на стоки не е със седалище в държава, страна по тази конвенция. Например при договор между българска и английска компании, продавач е българската фирма, България е страна по Конвенцията, но Великобритания не е, компетентния съд е българският и съгласно съгласованите норми на българското международно частно е

право²¹, приложимо към продажбата право ще е българското. В случая няма да се прилага българското национално право, а правилата на конвенцията, ако приложението и не е изрично изключено.

Ако има договореност страните по сделката да се позовават на Българския КМЧП, трябва да се знае, че той урежда международната компетентност на българските съдилища, на други органи и производството по международни граждански дела. Също така приложимото право към частноправните отношения с международен елемент и на последно, но не по значение място признаването и допускането на изпълнение на чуждестранни решения и други актове в Република България.

Правна уредба в нашето законодателство се намира в Търговски Закон на Република България²².

Инкасото е типична дебитна форма, защото започва с волеизявление на получателя на плащането. Търговският закон урежда два вида - банково инкасо и банково документарно инкасо. Банковото документарно инкасо е договор, с който банката се задължава към наредителя да предаде на платеца стоково разпоредителна ценна книга и други документи (консонант, фактури). Банката може да се задължи да предяви (предаде) на платеца и други документи, които материализират парично вземане. Също е срещу възнаграждение.

То представлява договор, с който банката се задължава към наредителя да направи платежно искане пред банката на платеца, която трябва да извърши безкасово плащане.

Вторият уреден случай е т.нар. служебно инкасо - договор, който се прилага само при плащането с банкови карти.

Инкасото винаги е договор, без значение от вида инкасо. Договорът е двустранен, възмезден и неформален договор²³.

Банката извършва правно действие - договорът е разновидност на договора за поръчка, но не се прилагат всички общи правила за поръчката/смъртта на наредителя не прекратява поръчката/ Друга особеност е, че офертата се прави от

²¹ Вж. КОДЕКС НА МЕЖДУНАРОДНОТО ЧАСТНО ПРАВО /Обн. ДВ. бр.42 от 17 Май 2005г./

²² Раздел VII. БАНКОВО ИНКАСО. БАНКОВО ДОКУМЕНТАРНО ИНКАСО. Вж.Чл.443 и сл.

²³ Не е intuitu personae/с оглед лицето/

²⁰ INTERNATIONAL INSTITUTE FOR THE UNIFICATION OF PRIVATE LAW

наредителя.

Задълженията на банката са могат да бъдат различни. Например да извърши инкасовото действие, състоящо се в събиране на паричната сума. Касирането се извършва чрез поредица от действия. Тя включва предявяването на менителници ценни книги или други документи, които материализират парично вземане. Когато банката получи документите, е длъжна да пази документите, но няма задължение да проверява формата и годността им.

Също така банката трябва да предяви документите на платеца, което се извършва, чрез показване на документите и покана за плащане. Предявяването трябва да е по начин, който да позволява на платеца да се запознае с документите, но банката трябва да положи грижа те да не бъдат унищожени или повредени. След предявяването банката трябва да изчака отговора на платеца - трябва да бъде даден в обичайния срок в оборота. Ако откаже да плати, банката е изпълнила своето задължение. Ако се съгласи да плати, банката трябва да му предаде документите и да получи сумата.

Друго задължение е, да уведоми наредителя за изпълнението на договора и всички други обстоятелства, които са от значение, както и да даде на наредителя сметка/отчет и да му предаде получените документи/пари.

По отношение на Банковото документарно инкасо, задълженията на банката са аналогични, но вместо финансов документ (за парично вземане) задължението на банката е за представяне на стоково разпоредителен документ (коносамент, складов запис и т.н.). Може да се задължи и да представи документ, който материализира парично вземане. И естествено на следващо място да събере паричната сума, т.е да извърши инкасовото действие. Банката няма задължение да пази/застрахова стоката или да проверява дали документите са автентични и/или верни.

Практико приложни аспекти

При сделките по износа и вноса съществуват многообразни процедури, свързани с голям брой участници - производители, износители, вносители, превозвачи, банки, митници и т. н., с подготовката и движението на голям брой

документи. Всичко това от своя страна водело до големи финансови средства и забавяне изпълнението на сделката.

Началото на дейността по опростяване на процедурите в международната търговия по пътя на унификацията и стандартизацията на търговските документи е 1960 година, когато Комитетът по развитие на външната търговия към Икономическата комисия на ООН за Европа създава Работна група по опростяване и стандартизация на външнотърговски документи²⁴.

От момента на своето създаване Работната група по опростяване на процедурите в международната търговия се стреми да привлича все повече международни правителствени и неправителствени органи и организации, както и представители на Националните органи по опростяване на процедурите в търговията, които да вземат участие при обсъждане и решаване задачите на Работната група.

Като резултат от тази дейност, във връзка с настоящата статия и по-детайлно с разглежданото от нас Документарно Инкасо, бихме могли да посочим основните международни договорености и стандарти.

В повечето от документите, използвани в международната търговия, се изисква изписването на датата. Разнообразието от начините на записване на датата често води до съдебни разправи, особено когато датата се записва в цифрова форма.

Така например датата 11.02.2011 (записана по този начин) в Северна Америка означава 2 ноември 2011 г. (ММ.ДД.ГГ), а в Европа означава -11 февруари 2011 г. (ДД.ММ.ГГ)

За да не се допуска двусмислие е уточнено стандартизираното представянето на датата в цифрова форма да бъде: година, месец и ден, в низходящ ред - с или без разделяне с „-“ когато това се изисква от приетата форма, с възможно изпускане на „столетие“, когато това указание не е необходимо.

Пример: 11 февруари 2011 година - трябва да бъде представено по един от следните начини: 2011-02-11 или 20110211 или 11-02-11 или 110211.

²⁴ Гълъбов, Иван. Документи при външнотърговски сделки. изд. CIELA 1995г., стр.5, 98-99

От друга страна, трябва да знаем и двубуквеният код, който съответства на кода на страните, утвърден от Международната организация по стандартизация, като стандарт ИСО 3166²⁵.

Цифровият код отговаря на кода на страните, използван от Статистическите служби на Организацията на обединените нации (ООН) за регистрация на търговска статистика. За България този код е **BG 100 Bulgaria**.

Като заключение бихме могли да посочим, че тези форми на разплащане и в частност документарното инкасо като форма на международно разплащане е особено подходяща за вносителите и износителите на стоки.

Споразуменията за търговско финансиране с Европейската банка за възстановяване и развитие дава възможност на търговските банки в Република България да откриват по нареждане на клиентите си и да издават гаранции, обезпечаващи разсрочено плащане, потвърдени от първокласни банки, като на базата на подписано кредитно споразумение със своите клиенти не изискват депозирание на парични средства като обезпечение.

Повечето банки предлагат и подписване на стенд-бай договори за кредит, по които не се начислява ефективна лихва и се дава възможност за покритие с всички приети от закона обезпечения.

Договорите на банките за кредитни линии дават възможност за потвърждаване на документарни инструменти практически към всяка държава по света.

Инкасотом при документарни разплащания във валута при международни операции е изключително удобен и сигурен метод за извършване на необходимите престации между съконтрагентите по международните сделки, посредством кореспондентските мрежи на банките опериращи на територията на България, обслужващи изпращане и получаване на документарни инструменти.

Ако бизнесът ни налага гарантиране на задължения пред митнически учреждения на територията на Република България, наши контрагенти в страната и чужбина, държавни

или финансови институции, можем да използваме горепосочените форми на разплащане, с цел повишаване ефективността на бизнеса и намаляне на рисковите фактори. Така посочените параметри важат със пълна сила и за международната инкасова форма на разплащане.

²⁵ International Organization for Standardization. Официален сайт: [Http://www.iso.org/iso/home.htm](http://www.iso.org/iso/home.htm)